
Rocktutkimuksen mytologia

Tieteen asema rockin kulttuurisessa kentässä

Pauli Heikkilä ja Jukka Mikkola

"Kannattaako 'seksiä, huumeita, rock'n'rollia' -tyyppistä 'reilua meininkiä' ollenkaan tutkia ja pohtia tieteellisesti? Minun mielestäni kannattaa."
nimimerkki Bluk Rumba-lehdessä 23/1990

Tämä teksti pohjautuu kesällä 1990 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassamme *Rock yleistyväenä kulttuurina* esitettyihin ajatuksiin ja näkökulmiin. Kun meille tarjoutui mahdollisuus tämän artikkelin kirjoittamiseen, ei tuntunut järkevältä lähteä referoimaan aiemman työn sisältöä, vaan pikemminkin koetella siinä hahmottelevaamme tarkastelutapaa johonkin tuossa työssä vain viitteenomaisesti esittämäämme jatkoongelmaan.

Kun sitten syksyllä 1990 ilmestyi Stig Söderholmin väitöskirja *Liskokuninkaan mytologia*, tutkimus Jim Morrison -kultista (ja hieman myöhemmin myös Kari Kallioniemen kirja *Dandy, soul-mies ja rock-sankari*), tuntui aihe antautuvan kuin itsestään. Olimmeko osuneet keskelle rocktutkimuksen boomia?

Oletimme, että Söderholmin väitöskirja synnyttäisi laajaa ja keskenään rikkaasti ristiriitaista julkisuutta ja että tämä julkisuus työskentelisi tavallaan meidän puolestamme, tuottaisi itses-

tään juuri sellaista kuin olimme ennustaneet. Osin niin kävikin.

Tapaus Söderholmista ei kuitenkaan ollut oikein *isoksi* "mediatapahtumaksi". Syistä kannattaa ehkä esittää vain muutamia oletuksia. Kysymyksessä saattoi olla toiston tuntu: tapaus Esa Saarinen — punktohtori — oli vielä liian tuoreessa muistissa. Tai sitten itse asianosaiset "markkinoivat" tapauksen jo edeltäkäsinkin määrin "mediatapahtumana", että toimituksissa koettiin niiden itsenäistä päätösvaltaa loukatun. Tai ehkä aihe tuntui peräti "vaikelta".

Päätimme kuitenkin pitäytyä alkuperäisissä suunnitelmissamme. Saimme juuri ja juuri riittävästi aineistoa hahmottelevaamme varsin yleisluonteista tarkastelua varten. Seuraavaa ei siten pidä lukea minään tapaustutkimuksena tai sisälönanalyyysinä, vaan aikaisemmassa työssä esittämiemme ajatusten kehittelynä.

Tarkoituksemme ei ole myöskään puuttua niinkään siihen, mitä kyseisissä kirjoissa sano-

taan, vaan mitä *niistä* sanotaan ja — eritoten — *miten*. Emme siis antaudu dialogiin näiden kirjojen väittämien kanssa, vaan tarkastelemme pitkälle esimerkinomaisesti sitä julkisuutta, joka näitä kirjoja ympäröi.

Akateemisuus ja rock

Simon Frith kirjoittaa kirjansa *Rockin potku* johdannossa:

”Tämä kirja oli aluksi akateeminen teksti (...) Minun oli määrä ottaa rock vakavasti. (...) Lähestymistapani, huolellinen objektiivisuus, heijasteli asemaani — olin yhtä lailla akateeminen sosiologi kuin rockjournalisti (...) Minun oli elettävä kaksoiselämää (...) tekemällä kunniallista tutkimusta nuoruudesta sosiaalisena ilmiönä ja toisaalta jauhattava samaa asiaa puoliammattimaisena rockkirjoittajana välittämällä itsepäiset ennakkoluuloni ja innostukseni tuhansin sanoin (...) Pistelevät kysymykset olivat aina mielessäni: onko tämä aihe sopiva sosiologialle? onko tämä lähestymistapa oikein rockille?” (Frith 1988, 5-6)

Stig Söderholm muotoilee asian yleisemmin, mutta kärsimykset ovat samat:

”Rockkulttuuri on ollut akateemisen tutkimuksen kentässä marginaalinen aihepiiri (...) vailla vakiintunutta asemaa. (...) Rock on (...) sijoitettu siihen kulttuurisfääriin, joka yhteiskunnan yleisissä makuhierarkioissa ja näin ollen myös yliopistomaailman sosiaalisessa habituksessa mielletään hyväksytyin ’korkeakulttuurin’ vastakohtaksi (...)” (Söderholm 1990, 15)

Näyttäisi siis siltä, että ’akateemisuuden’ ja ’rockin’ on vaikeaa tulla toimeen keskenään, että niiden välillä on ristiriita — peräti antagonismi. Olemme ilmaisseet ongelman aiemmin seuraavasti: ”Rocktutkimusta on laajalti leimannut omalaatuinen skitsofrenia. Se huojuu pakonomaisesti toisaalta rockin ’voiman’ ja ’aitouden’ todistelun (lähes kehuskelun) ja toisaalta akateemisen sosiologian ’kuivuuden’ välillä.” (Heikkilä-Mikkola 1990, 1)

Rocktutkimuksissa on myös tyypillistä pohtia omaa henkilökohtaista suhdetta tutkimuskohtee-

seen enemmän kuin muussa tutkimuksessa. Frith (1988, 5) muistelee, kuinka hän jätti levynsä kotiin mennessään yliopistoon; Söderholm (1990, 44-46) puolestaan miettii omaa ”positioitaisuuttään” suhteessa The Doors -yhtyeeseen ja muuhun rockmusiikkiin. Hän myös esittää kiitoksen ”kaikille hyville suomalaisille rockbändeille” (emt., 10).

Niin vaikeasti ylitettävältä kuin ’akateemisuuden’ ja ’rockin’ välinen ristiriita siis näyttääkin, sen ratkaisemiseksi myös tehdään hartiavoimintyötä.

Ristiriidan historiaa

Antagonismi ’akateemisuus vs. rock’ ei ole syntynyt tyhjästä (eikä pelkästään tämän antagonismin ”objektiivisesta” luonteesta, akateemisuuden ja rockin erimaailmaisuudesta). Ristiriidalla on oma historiallinen taustansa. Se voidaan nähdä jälkijättöisenä heijastumana vuosisatamme kulttuuritutkimuksen paradigmoista. Suuresti kärkeistään voimme jakaa 1900-luvun kulttuuritutkimuksen vaiheisiin, joita määrittelee suhde tutkijan ja tutkimuskohteen välillä.

(1) ”Klassinen” *estetiikka* tutki kulttuurisia tuotteita absoluuttisina. Tutkimusesineellä oli itsestäänselvä arvo, ja tutkimus problematisoitui vasta siinä vaiheessa, kun piti päättää, *mitä* tästä esineestä haluttiin tietää. Tutkimusongelmat olivat siis *metodisia*.

(2) Kun myöhemmin — aivan objektiivisista tarpeista johtuen — ryhdyttiin tutkimaan muita kuin ”absoluuttisiksi” koettuja kulttuurimuodotelmia (siis massakulttuuria), tapahtui tutkimusasetelman problematisointi tavallaan jo edeltäkäs: tutkimusesineellä oli ”arvoa” vain suhteellisesti ja funktionaalisesti. Tällaista tutkimusasetelmaa voitaisiin kutsua *kulttuurisosiologiseksi*, jolloin ongelmat olivat ensisijaisesti *metodologisia*, tutkijan ja tutkittavan suhteita koskevia.

(3) Välittävänä momenttina näille kahdelle ”vaiheelle” toimi oman kansankulttuurin ja vieraiden kulttuurien tutkimus, jossa tutkittavan ”absoluuttinen arvo” tunnustettiin, mutta kohteeseen suhtauduttiin itselle ulkoisena. Tätä vaihetta voisi kutsua *etnologiseksi* tai *antropologiseksi*, ja siitä on edelleen heijastumia rocktutkimuksessakin (esim. Söderholmilla).

Keskeistä näissä vaiheissa oli kulttuuritodellisuuden muutos. Kun ”absoluuttisiin” kulttuuriesineisiin viitataan yleensä käsitteellä ’korkeakulttuuri’ ja ”suhteellista arvoa” omaaviin kulttuuriesineisiin käsitteellä ’massakulttuuri’, näytetään unohtavan, että koko kulttuuritodellisuuden konstellaatio joutui murretilaan 1900-luvulla: ’korkeakulttuurilla’ ja ’massakulttuurilla’ on käsitteinä vaatteissaan oman aikansa haju. ”Absoluuttiseksi” saattoi aikanaan näyttäytyä sellainen kulttuuri, jolle asettui kilpailijaksi rahvaan viihdytys. Kun yhteiskunnalliset elämänkehät ovat yhteiskunnan luokkajaon ”litistytessä” pitkälle samankaltaistuneet (puhui Pierre Bourdieu mitä tahansa ”korkeista” luokista), on ’massakulttuuristakin’ paljolti tullut ylempien luokkien ja niiden elämänkehien kulutuksen kohde.

Tämä tosiasiallinen kehitys ei ole kuitenkaan täydessä määrässä päässyt vaikuttamaan tutkimuksen itseymmärrykseen (ja tutkimuksen julkisuuteen). Tutkimuksen aito uusi geometria — se että ”akateemisista elämänkehistä” käsin massakulttuuria sekä kulutetaan että tutkitaan — peittyi edelleen vanhahtavien dikotomioiden alle: ristiriita näyttää itsestäänselvältä, ikuiselta ja — ettei vain — jotenkin jopa ”oikealta”.

Tämä ristiriita on turha ja voimia kuluttava. (1) Tutkimuksen suhteen se merkitsee pahimmillaan kohdeherkkyuden menettämistä. (2) Itse tutkittavien kulttuurialueiden suhteen se voi merkitä niiden oman itseymmärryksen vääristymistä: huono tutkimus on huono peili. (3) Julkisuuden ja tiedotusvälineiden suhteen se merkitsee latteaa näennäistieteellisyttä: journalistisen

”helppimman kaavan lain” mukaisesti erilaisten pseudoristiriitojen varaan on yksinkertaista viritää juttu kuin juttu. Tämä taas heijastuu tieteen ja kulttuurialueiden itseymmärrykseen: julkiuus toimii ristiriidan ikuistamiskoneistona.

Ristiriita rocktutkimuksessa

Vaikka tutkimuksen ja massakulttuurin suhde on yleisestikin problemaattinen, juuri rock on se elämän ja kulttuurin alue, jolla akateemisen tutkimuksen asema näyttäytyy kaikkein hankalimpana. Juuri rockin katsotaan edustavan sellaista elämäntapaa ja -tyyliä, joka on vastakkaista ”tieteellisyydelle”.

Mitä tämä vastakkainasettelu heijastaa, paitsi itseään eli sitä, että *niinhän se tietysti käytännössä usein on?*

(1) *Rock* koetaan selkeästi kokonaisvaltaisena elämänalueena, josta voi tulla sulkeistetuksi tottaalisesti pois. Tieteilijällä (traditionaalisten olemuspiirteittensä leimaamana) ei ole oikeutta puuttua alueeseen, jota hän ei ”tunne”. Oikeus puuttumiseen on vain sillä, joka osoittaa kykenevänsä rajan ylitykseen:

”Söderholm ei vaikuta tutkijankammiossa kituneelta klorofyllittömältä vihannekselta. (...) Nahkatakki lentää tuolille ja saappaat naputtavat lattiaan kuin tahtoisivat taas mennä.” (Apu 46/1990)

(2) *Tiede ja tieteellisyys* nähdään yhtä lailla yhtenä monoliittisena muotona, elämänalueena ja hermeettisenä instituutiona, jolla on omat mystiset periaatteensa kuten rockillakin. Kaikki lehtiaineistomme näyttää heijastavan käsitystä tieteestä yhtenä sama-aineeksisenä ja samaa kieltä puhuvana järjestelmänä:

”Ilmaisussa on tieteellisen tekstin tarkkuusvaatimuksesta johtuvaa kankeutta, mutta vähemmän kuin saat-taisi pelätä. Söderholm on ottanut huomioon meidän tavallisen lukevan yleisön.” (Rumba 23/1990:a)

”Kirjan kielikin on yliopistollisen jargonin ohella aivan asiallista.” (Aamulehti 27.11.1990)

”Suositeltava, välttämätön, joka ei luhistu kielen tieteellisyteen (pohjana on yliopistollinen oppinäyte).” (Rumba 23/1990:b Kallionicmen kirjasta)

Kieli myös heijastaa ja on osana toista, laajempaa ilmiötä: *elämää*. ”Elämälle vieraus” on tieteelle esitetyistä syytöksistä yleisimpiä:

”Väitöskirjatilaisuudet muistuttavat hautajaisia. Sanomalehdissä niistä kerrotaankin kuolinilmoitusten läheisyydessä.” (Apu 46/1990)

”Vanhastaan tiedetään, että tiede on vain yksi tapa hahmottaa maailmaa. Sen ei tarvitse eikä sen autonomisena pysyäkseen pidäkään olla missään tekemisissä elämän kanssa. Siksi tutkimuksen kohteet haetaan yleensä vaarattoman kaukaa.” (Helsingin Sanomat 5.1.1991)

Rock on kuitenkin ”lähellä elämää”. Raja tuonpuoleisesta ylittyy, jos tutkijalla on esiymmärrystä, rocktaustaa — siis oikeus ”pääsyyn” rockin alucelle:

”Rockdiggarin vaisto on tukena kun tutkimuksessa edetään keskeisempiin pohdintoihin tai kiteytyksiin. (...) On jopa hauskaa lukea, miltä viinan ja ruohon siivittämät kuolleen popidolin palvontamenot näyttävät tieteellisesti tarkasteltuina.” (Rumba 23/1990:a)

Rocktutkimus näyttää siis pystyvän ainakin josain määrin ylittämään elämän ja tieteen rajan. Apuna sillä on tutkimusaiheesta itsestään nouseva voima, johon osa kriitikoista kuitenkin suhtautuu skeptisesti:

”Jim Morrison oli rankan elämän profecta, niinpä hänen faniensa hulluminen tähden haudalla Pariisissa on rankka akateemisen tutkimuksen kohde, eikö niin?” (Aamulehti 27.11.1990)

”(...) en ole aivan varma, onko tätä klassista, Esa Saarisenkin preferoimaa *munaa* yhtään sen enempää Suomen ensimmäisessä oikean rocktohtorin, kulttuuritutkija Stig Söderholmin tuoreessa *Liskokuninkaan mytologiassa* (...)” (Helsingin Sanomat 24.11.1990)

Akateemisuuden ja rockin antagonismi näyttää siis ylittävän, jos tutkija tinkii jotakin ”tieteellisyydestään”; ”rockisuudestaan” hän ei saa tinkiä tippaakaan. Nämä kaksi eri elämismaailmaa ja niiden kielet sulkeistavat tässä antagonismissa

toisensa pois; tutkija jää parhaimmassakin tapauksessa eräänlaiseksi ei-kenenkään-maalla hortoilijaksi, johon voi suhtautua lähinnä ylenkatseellisen ymmärtäväisesti tai huvittuneesti.

Tässä käsittämistavassa on kuitenkin sisäänrakennettu virhe: toisaalta tieteen, toisaalta rockin kieli nähdään yhtenäisenä puhuntana. Sekä tieteen että rockin lukemattomat erilaiset puhuvat eivät läpäise näennäisantagonismin ”ikuista”, absolutisoitua ja epähistorisoitua näennäismiel-tä.

Ristiriidan ratkaisuyritys

Edellä hahmoteltu antagonismi ja sen haitallisuus (jos ei niinkään sen perimmäinen näennäisyys) tulee kyllä joskus havaituksi toimijoiden — tieteen, rockin ja julkisuuden — piirissä. Esimerkkinä antagonismin ratkaisuyrityksistä otamme erään kunnianhimoisimmista: Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen rockkirjoittelun. Helsingin Sanomien suhde rockaineistoon on ollut kautta 70- ja 80-lukujen kiinnostavan moninainen (ks. Heikkilä-Mikkola 1990, 52-53); nyt näyttää tapahtuneen selkeä linjanveto massakulttuurikritiikin ja -analyysin hyväksi.

Kulttuuriosaston ”rocktoimituksen” ytimen muodostavat Jukka Hauru ja Harri Uusitorppa. Etenkin Hauru on pyrkinyt luomaan uutta profiilia rockista kirjoittamiselle. Hänen tyyliinsään yhdistyy piirteitä niin ”akateemisuudesta” kuin perinteisemmästä rockjournalismista, edellisten ollessa kuitenkin enemmistönä.

Se, mistä Frith puhui ”kaksoiselämänä”, on Haurun tekstissä läsnä eklektisminä. Bourdieulaisittain ilmaistuna Hauru pyrkii pelaamaan simultaanisesti kahdella kentällä, tieteessä ja rockissa. Hän tekee sen niin, että aina ei tiedä, kummalla kenttäpuoliskolla ollaan. Hänen omien teoretisointiensä ja pohdintojensa ja toisaalta taas tieteen parodioinnin rajaa on välistä vaikea löytää. (Parodia, yleensäkin ironia, on ominaista

rockjulkisuudelle.)

”Yhtyeen sosiokulttuurisessa kontekstissa on ollut merkityksellistä tiettyjen vertikaalisten viittaussuh- teiden, kuten kyynärvarren koukistajalihaksen ratio- naalinen hallinta (...) Kenties upeinta (...) on ollut se myyttis-tajunnallinen valohämy, joka traditiosidon- naisena rituaalin kaltaisena prosessina on johtanut toimijoiden irtaantumiseen omasta elämismaailmasta toisenlaiseen todellisuuden kokemiseen eli liminaali- seen *communitas*-tilaan.” (Helsingin Sanomat 8.12.1990; vrt. Söderholm 1990, 149: loppu on lähes suora lainaus Söderholmilta!)

Puhumme edellä tieteen ja rockin välisen anta- gonismin sinänsä reaaliseen mutta väärinnäh- dystä, jälkijättöisestä luonteesta. Haurun tapauk- sessa ristiriitaa katsellaan liian läheltä, silmät ristissä. Etäisyyttä ottamalla ristiriidan historial- lisuus paljastuisi. Nyt ristiriidan käsitteistö ikään kuin paradoksaalisesti absolutisoituu: ”Poptut- kimukset ennakoivat uutta korkeakulttuuria” (Helsingin Sanomat 5.1.1991). Lickö ”popilla” ja ”korkeakulttuurilla” käsitteinä enää mitään virkaa, kun ensi vuosituhanneista puhutaan?

Haurun projekti on kunniakas yritys ylittää tieteen ja rockin välistä raja-aitaa. Hän käy myös erinomaisesta esimerkistä silloin, kun lähdetään etsimään niitä legitimaatioprosesseja, joilla tätä ylittämistä laajemminkin — enemmän tai vä- hemmän tietoisesti — yritetään.

Tutkimus välittäjäaineena

Kulttuurina rockille on tyypillistä taipumus kaa- pata kaikki siitä itsestään puhuva aines oman itsensä kannattelijaksi ja oman etunsa välineeksi, *vehikkeliksi*. Rock ei erottele itsensä suhteen ”positiivista” ja ”negatiivista”, myönteistä ja kielteistä ainesta toisistaan, vaan ”kaikki käy”. Tämä ominaisuus selittyy rockin historialla ja esteettis-sosiaalisilla olemuspiirteillä, eikä siinä siten ole mitään ”mystistä” (ks. Heikkilä-Mikko- la 1990, 24-42).

Historiallisesti tämä kaikenlainen rockista pu-

huva aines virittyi rockin *välittäjäaineeksi*. Vä- littäjäaineella tarkoitamme rockin tuotannon ja kulutuksen välillä olevaa sosiaalis-tiedollista ai- nesta, joka toimii tuotannon ja kulutuksen toisi- aan etsivän liikkeen yhteisenä orientaatio- ja operaatiokenttänä. Tämä kulttuurisen kentän vä- littävä momentti virittyy sitten erilaisiksi konk- reettisiksi muodoiksi, esim. journalismiksi (vaikkapa rocklehdistöksi ja videokanaviksi; vä- littäjäainekäsitteestä ks. tarkemmin emt., 43-77).

Journalismissa välittäjäaine esiintyy kahdella tapaa. (1) Kokonainen journalistinen muoto voi ”alistua” rockin kulttuuriseen määräysvaltaan (esimerkkinä varsinainen rocklehdistö), tai sitten (2) muulla kuin rockin alueella pääsääntöisesti toimiva journalistinen väline esiintyy osalla ka- pasiteetistaan rockin välittäjäaineena (esim. Hel- singin Sanomat välittäessään rockaineistoa). Yksinkertaistaen: rockista puhuminen on toimi- mista sen välittäjäaineena.

”Välittäjäaineellistuminen” ei kuitenkaan ole yksinkertainen prosessi. Aineksessa täytyy olla jokin ominaisuus, joka jollakin tavalla vastaa rockin ominaisluonnetta, tai jos sitä ei ole, tapah- tuu ”näköistämistä” välittäjäaineen piirissä (usein pitkälle tiedostamattomana prosessina). Voisimme puhua jonkinlaisesta *intensifikaatio*- ta, voimistamisesta, jolla välittäjäaine muuntaa vehikkeliksi kelvollisen aineksen enemmän rockin ”näköiseksi” ja ”oloiseksi” (annamme rockille tässä varsin perinteiset voimakkuuden ja äänekkyyden olemuspiirteet). ”Akateemisuus” — tiede, tutkimus — joutuu nyt prosessoinnin kohteeksi: tutkimuksesta voi tulla rockin välittä- jäainetta silloin, kun sen esteettinen asu tietyissä määrin samankaltaistuu rockin kanssa.

Legitimaatioestetiikka

Tutkimuksen muokkaaminen rockin vehikkelik- si on tällaisista muokkauksista hankalimpia. Se ei johdu pelkästään tutkimuksen ”älyllisestä

luonteesta” (rockissakin on paljon ”äylyllistä”) vaan aiemmin luonnehditusta pitkänsitkeästä ja kyräilevästä antagonismista tieteen ja rockin kenttien välillä.

Osaselitys tälle ristiriidalle voisi nyt ehkä löytyä rockin halusta *itse määrittellä oma olemuksensa*, toimia itse itsensä tutkijana; tieteen selityspyrkimykset tuntuisivat tällöin tungettelulta (vrt. emt., 18-20). Näin tarvittaisiin eräänlaista sovittelua rockin ja tieteen välillä — tai pikemminkin tieteen sovittamista rockin kentän osaksi, jolloin tiede voisi toimia alistaisena rockin muulle ainekselle (ja sitä kautta rockin välittäjäaineena; selitys sille, että tiede ylipäätään halutaan ”kaapata” rockin kentälle löytyy paitsi aiemmin luonnehditusta kaappaustaipumuksesta myös siitä, että tieteessä nähdään — ristiriidasta huolimatta — aitoa arvoa).

Tällaista sovittelua voisimme kutsua *legitiimaatioprosessiksi*, jossa rockin kentän ulkopuolinen aines tehdään hyväksytyksi rockin kentälle. Legitimaatioprosessi olisi julkinen työskentelytapa ”aitojen arvojen” siirtämiseksi kentältä toiselle, ja tämän prosessin käytäntö olisi erilaisia muotoja saava *legitiimaatioestetiikka*.

Legitiimaatioestetiikka ei kuitenkaan välttämättä ala toimia vasta välittäjäaineen piirissä, vaan esim. tieteessä se voi näkyä jo tutkimuksen itsensä laadussa. Tutkija saattaa — omassa elämänkehässään — etsiä työhönsä ”voimaa” positiivisen omakohtaisesti kokemastaan tutkimuskohteesta. Kysymys olisi tällöin eräänlaisesta itsemuokkaantumisesta: tutkimustyö alkaa jäljitellä tiettyjä rockin olemuspiirteitä ja etsii omaa intensifikaatiotaan rockin ideologisuudesta. Tällainen asenne voi olla pitkälle tiedostamaton; tiedostettu se on silloin kun tutkija nimenomaan haluaa toimijaksi rockin kentälle.

Tutkimuksen ”välittäjäaineellistaminen” on tietysti sitä helpompaa mitä enemmän edelläkuvatuun kaltaista itsemuokkaantumista on tapahtunut. Mitä enemmän (1) *tutkimuksen kielen ja*

Kuva 1. Liskokuninkaan mytologian kansi. Estetiikka jäljittelee 60-luvun lopun levynkansien ja julistaiden psykedeliana.

ulospanon estetiikka on ”valmiiksi” rockin välittäjäaineen ”näköistä”, sitä vaivattomampaa ja nopeampaa on (2) *uutisoinnin ja popularisoinnin estetiikan* keinoin muokata tutkimus välittäjäaineeksi. Näin legitimaatioestetiikka on yhteiskunnallinen prosessi niin tutkimuksessa kuin journalismissakin ja voimistaa itseään ”yhteisissä maastoissa”, kielessä ja esillepanossa.

Esim. *visuaalisuus* on rockille tyypillistä. Niinpä tutkimus voi hyödyntää rockin epookkia ja ikonografiaa ulospanossaan (kuva 1); myös ulkopuolelle tämä työstötapa näkyy luonnollisena:

”Visuaalisesti värikkäässä väitöskirjassa on useita kuvia, joista suuri osa on Söderholmin itsensä ottamia.” (Helsingin Sanomat 11.11.1990)

Tutkimuksen uutisoinnin ja popularisoinnin alueella legitimaatioestetiikka ilmenee retorisisa ja ulkoasullisina muotoina. Retorisia ovat (1) todistelu ja suostuttelu sekä (2) kielellinen tyyllileikki, ulkoasullisia (3) erilaiset journalistisen visualisoinnin muodot, yleensäkin kuvapainotteisuus.

(1) Journalistisessa tekstissä voidaan tutkimuksen merkitystä ja ”hyvyyttä” *todistella* eri tavoin ja näin *suostutella* rockkentän jäseniä otamaan ”tällainenkin lähestymistapa” vastaan. Todistelun retorinen vire riippuu — paitsi kirjoittajasta — siitä, mihin kohtaan rockin kenttää kyseinen väline katsoo kuuluvansa. Varsinaisissa rocklehdissä todistelu on yleensä hyvin yksinkertaista ja suorasukaista:

”Jos jostakin syystä tahtoo musiikkia ajatella, tarjoaa *Dandy, soul-mies ja rock-sankari* siihen ylivertaista sanavarastoa (...)” (Rumba 23/1990:b)

”Kielämättä (...) usein mennään metsään niin että puusto rutisee ja kirjoitetaan tarkasti ohi maalin. Söderholm on kuitenkin jutussa hyvin sisällä.” (Rumba 23/1990:a)

(2) *Kielellisestä tyyllileikittelystä* olemme antaneet esimerkkejä jo aikaisemmin; yleisesti voi *huumorin* sanoa olevan legitimaatioprosessin perustava strategia. Huumori (missä muodoissa se sitten ilmeneekin) on muutenkin kaikenlaisen retorisen vaikuttamisen peruskeinoja, mutta rockissa se on saavuttanut lähes absoluuttisen aseman: oman itsen asettaminen alttiiksi naurulle on rockin julkisuuden ja vastajulkisuuden perusolottuvuus. Ironian ja itseironian loputtomasti toistuvalla kehällä on lukuisia seurannaisvaihtokutsia: rockia on vaikea ottaa ”vakavasti” ja tällaista aluetta tutkiva tiede näyttää itsekin helpposti ”naurettavalta” — vaikka pohjalla olisivat mitä vakavimmat seikat. Rockin ”idiotismi” voi jopa osaltaan selittää tutkijoiden joskus hieman häpeilevää ja puolustelevaa asennetta tutkimuskohteeseensa. ”Idiotismi” on rockissa sinällään pitkälle tietoisesti valittu strategia: rockissa

ihailaan ihmistä joka on älykäs mutta esittää tyhmää.

Akateemisuuden ja rockin välinen ristiriita nähdään ilmeisesti niin koomisena, että pastissit (tyylimukaelmat) ja parodiat ovat tutkimuksen välittäjäaineellistamisen perusvarastoa. Tyypillistä on tieteen kielen ja rockin kielen yhdisteleminen koomisiksi katsotuilla rinnastuksilla ja vastakkainasetteluilla (ks. esimerkkinä Haurun konserttiarvostelusta, HS 8.12.1990).

(3) ”Näköistämisen” lukkoonlyönti on *journalistinen ulospano*, jossa rockin visuaalisuus otetaan säännöllisesti ohjenuoraksi. Rock on niin pitkälle *ikonisoitunutta kulttuuria*, että tuntuu ilmeisen luontevalta käyttää runsaasti kuvamateriaalia ja myös taitollisesti pyrkiä ”rockmaisiin” vaikutuksiin. Tutkimuksen, rockin ja journalismin estetiikka yhtäläistyy ja sama-aineistuu ”esteettisen pakon” paineesta (kuva 2).

Väitös rocktapahtumana

Kun tarkastelee rocktutkijan tohtoriksiväittelyn journalistista käsittelyä, paljastuu samankaltaisuus rockin journalistisen julkisuuden kanssa. ”Näköistäminen” rockiksi tapahtuu tekstidramaturgialla, joka toistaa monista konserttitaltioinneista tuttua kaavaa. Aineistona seuraavassa on Helsingin Sanomien uutinen Stig Söderholmin väitöksestä (11.11.1990) ja *Apu*-lehden reportaasi samasta tilaisuudesta (numerossa 46/1990).

Kuvaus alkaa yleisön kokoontumisesta, konserttitaltointien tilannetta pohjustavasta ”ennen kaikkea” -osuudesta:

”(...) väitöstilaisuus (...) kokosi Joensuussa ennen näkemättömän suuren yleisöjoukon. Rokkikulttuurin harrastajia oli saapunut Etelä-Suomesta asti.” (HS)

Julkisuuskoneisto on paikalla ikuistamassa kaikkea:

”UUTISKYNNYS YLITTYY. Televisiouutisten pääaiheeksi nousi rockki ja huumeet, kun Joensuun yliopistossa tarkastettiin Stig Söderholmin väitöskirja (...)” (*Apu*)

Tähteä haastatellaan ennen esiintymistä ja hän antaa lausunnon lava-aktistaan:

"Ei mun siellä ole tarkoitus ruveta norveja rikkomään. Toimin ihan rituaalin sääntöjen mukaan. Musta väitös on rituaalina komea." (Apu)

Seuraa itse konsertin kuvaus:

"(...)keski-ikä on 25, mukana ainakin kolme vauvaa, yhtä imetetään. Kaikki eivät mahdu istumaan, osa nojaa punatiiliseen takaseinään. Seinän takana kuppi-lassa pyörivät Doors-videot. Väitösjoukkue saapuu täsmällisesti vartin yli: kenelläkään ei ole frakkia." (Apu)

"Väitöskirjan aihe synnytti poikkeuksellisen tunnelman ja häivytti tavallisesti tiukan akateemisen arvokkuuden. (...) keskustelu soljui leppoisana ja ajoittain huumorilla höystettynä." (HS)

"Yleisö pärskähtelee tukahdutettua naurua. (...) Yleisö nauraa, innostuneimmat hakkaavat pöytiä. (...) Nauru räjähtää taputukseksi ja tömistykseksi." (Apu)

Keikan päätyttyä siirrytään takahuoneeseen. Tilanne privatisoituu ja vapautuu.

"Kauppaneuvos Eino J. Aron muotokuva Karjala-talon seinällä kääntyy vinoon, kun karonkka pääsee kunnolla vauhtiin." (Apu)

Tähti antaa keikanjälkeislausuntonsa:

"Morrison rakasti kahta asiaa: vapautta ja voimaa. Siinä se. That's it (...)" (Apu)

Järjestäjät huokaavat helpotuksesta; keikka sujui suunnitelmien mukaan:

"Kustos (...) on iloinen, kun väitöstilaisuudesta tuli 'helvetinmoinen mediatapahtuma'." (Apu)

Tähti "virtuaalia" ja lähtee tanssimaan, lience "far out -tilassa?" (Apu)

Kaiken kaikkiaan

"(...) väitöstilaisuus ylitti useita uutiskynnyksiä kahdehdittavalla helppoudella." (Aamulehti 27.11.1990)

Kirjallisuus

- FRITH, Simon. Rockin potku. Vastapaino, Jyväskylä 1988.
- HEIKKILÄ, Pauli & MIKKOLA, Jukka. Rock yleistyvä-nä kulttuurina. Hahmotelma rockin tuotannon ja kulttuurin suhteesta. Julkaisuaton pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto 1990.
- KALLIONIEMI, Kari. Dandy, soul-mies ja rock-sankari. 60-luvun pop-musiikki & moderni kulttuuri. Kansan Sivistystyön Liitto, Helsinki 1990.
- SÖDERHOLM, Stig. Liskokuninkaan mytologia. Rituaali ja rocksankarin kuolema: Jim Morrison -kultin etnografinen tulkinta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tampere 1990.

Muut lähteet

- AAMULEHTI 27.11.1990. "Haudalla tapahtuu" (kirja-arvostelu, Erik Ahonen).
- APU 46/1990. "Noitatohtori" (reportaasi, Anu Kontio/Kari Kaipainen).
- HELSINGIN SANOMAT 11.11.1990. "Morrison-kultti on postmodernin kulttuurin uskonnollisuuden muoto" (väitösuutinen, Rauni Väinämö).
- HELSINGIN SANOMAT 24.11.1990. "Rituaalista viestintää, kokemusten sosiologiaa" (artikkeli, Harri Uusitorppa).
- HELSINGIN SANOMAT 8.12.1990. "Latvukset eivät humisseet" (konserttiarvostelu, Jukka Hauru).
- HELSINGIN SANOMAT 5.1.1991. "Poptutkimukset ennakoivat uutta korkeakulttuuria" (kirja-arvostelu/artikkeli, Jukka Hauru).
- RUMBA 23/1990:a. "Stig Söderholm, Liskokuninkaan mytologia" (kirja-arvostelu, nimim. Bluk).
- RUMBA 23/1990:b. "Yleiskatsaus 60-lukuihin" (kirja-arvostelu, Roo Ketvel).